Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ «Կոտայքի Ս. Վարդանյանի անվան միջնակարգ դպրոց» ՊՈԱԿ

Առարկա՝ Մայրենի

Թեմա՝ Ածականը և նրա ուսուցման առանձնահատկությունները տարրական դասարաններում

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Նվարդ Հովհաննիսյան

Ուսուցիչ՝ Հասմիկ Ազիզյան

Երևան 2023

Բովանդակություն

- 1. Ներածություն
- 2.Ածականը որպես խոսքիմաս,նրաուսուցմանձևնումեթոդները
- 3.Ածականի համակարգը տարրական դասընթացում
- 4.Եզրակացություններ
- 5. Գրականության ցանկ

Ներածություն

Լեզուն է այն կարևոր միջոցը,որի օգնությամբ մարդիկ հաղորդում են միմյանց մտքեր և հասնում փոխըմբռնման:

Լեզվի միջոցով հնարավոր է լինում գիտելիքի յուրացումը:

Բանավոր խոսքի միջոցով՝ անմիջապես և գրավոր խոսքի միջոցով՝ միջնորդաբար, մարդիկ հաղորդակից են դառնում մարդկության ստեղծած ամբողջ մշակույթին և գիտությանը, կարողանում են սեփականություն դարձնել ժամանակակից գիտությունը: Առանց լեզվի՝ այդ ամենը հնարավոր չէ, հետևաբար հայոց լեզուն կարևոր առարկաներից մեկն է դպրոցում, որովհետև այն ոչ միայն համարվում է ուսում նասիրվող առարկա, այլ նաև հայոց լեզվի իմացության շնորհիվ՝ ուսումնասիրում ենք այլ լեզուներ և առարկաներ: Այդ պատճառով կարևորվում է հայոց լեզվի տեղը և դերը:

Կրտսեր դպրոցում սովորելու ընթացքում բնութագրվում են տարբեր խոսքի մասեր, որոնցից իր ուրույն տեղն ունի: Ածական անունը, որովհետև այն տանում է դպրոցականին լեզվի և խոսքի զարգացման:

Լեզվի խորությունը, բնույթը և մեծությունը երևում է դիտակտիկ նյութերից, որոնք դրված են տարրական դպրոցում:

Լեզուն է այն հիմնական միջոցը, որի օգնությամբ կարելի է ներգործել աշակերտի գիտակցության վրա և այդ միջոցով վարքի մշակմանն ու կատարելագործմանը:

Ածականը որպես խոսքի մաս. նրա ուսուցման ձևն ու մեթոդները

Ածականիձևնուուսուցման մեթոդները

Դեռևսնախադպրոցականտարիքումփոքրիկնիրխոսքումօգտագործումէածականներ,կարողանումէճիշտպատասխանելառարկայիհատկանիշինվերաբերողմեծերիտվածհարցերին(Մատիտնի՞նչգույնէ(կարմիր)),(Ո՞րխնձորնեսուզում(փոքր) նայլն):

Ածականիուսուցումըպետքէսկսելերեխաներիհիմացածըվերհիշելուցուկրկնելուց,որպեսզինախ՝պարզդառնա,թեինչգիտեներեխաներընինչչգիտեն,որըպետքէնորսովորեցնել,ապա՝ որպեսծանոթուհայտնինյութուսուցումըտանելդեղուկտիվեղանակով,որըտարրականդասարաններումմիշտչէ,որկարելիէգործադրել:Իսկդաանհրաժեշտէուսուցմանմեջմիօրինակությունըխախտելու,երեխաներինայլձևովմտածելումտահանգմանհասնելսովորեցնելուհամար:

Ուսուցմանտարրականփուլումկարևորէհարցերիմիջոցովածակնները ընդորոշելուկարողությունձևավորումը:

Ածականիիմաստայինշանակությանէությունը ընկալելիդարձնելու նպատակովերեխաներըկատարումենվարժություններ,որոնքնպաստումենաշակերտներիմեջայնհամոզմունքիձևավորմանը,որհատկանիշնառարկայիցանբաժանէ,ննախադասությանմեջհատկանիշցույցտվողբառըհանդեսէգալիսգոյականանվանհետ:Այսվարժություններիմիջոցովերեխաներըհամոզվումեն,որբառերըկարողենառարկաներիհատկանիշներըներկայացնելըստ<u>գույնի,համի,ձևի,մեծության,նյութի</u>:

Օգտագործելովտարբերդիտակտիկնյութեր՝ առարկաներիմիջոցովերեխաներգալիսենայնհամոզման,որ,օրինակ,*վարդը կարողէլինելկարմիր, սիրուն, փշոտ, հոտավետ, թարմ, թոշնած:*

Այսհամոզմանգալը շատկարևորէ,որերեխաներնածականանվանսահմանում մը տանավելիգիտակցորեն:

- ***Առարկայիհատկանիշցույցտվողբառերը կոչվումենածականանունկամ ածական:***
- Ածականներըպատասխանումեն***ինչպիսի՞,ո՞ր***հարցին:

Այսսահմանումերըհարստացնելուհամար,որպեսզիերեխաներըավելիլավն պատկերավորհասկանան,նրանցբերվածօրինակներըկգրենքգրատախտակ ին:

Օրինակ՝ ***կարմիրվարդ, երկարմազ, բարձրսար, փայտյաաթոռ:***

Ածականներինառաջադրվածհարցերովկարելիէպարզել,որածական-ներինկարելիէառաջադրել***ինչպիսի՞,որպիսի՞***և***ո՞ր***հարցերը:

Աշակերտներըգործնականաշխատանքներիմիջոցովպետքէհասկանանգա նայնեզրակացության,որածականըչիհոլովվում,չունիդեմք,թիվ,ժամանակ:Ո րպեսզիաշակերտըհասկանա,ուսուցիչըպետքէցույցտա,օրինակ, մեկկարմիրխնձորևգրատախտակինգրի,այնուհետևցույցտամիքանիկարմիր խնձորևգրի:

Այնուհետևերեխաներըհամեմատելուցհետոկհասկանան,որխնձորներիթիվ ըփոխվեց,բայցկարմիրըմնացնույնը:Նույնձևովհետագափուլումվերցնումեն քածական+գոյական,բառակապակցություններհոլովվում:

Օրինակ՝1. ***Ուղղական՝ <u>կարմիրխնձոր(ը)</u>***

Սեռական՝<u>կարմիրխնձորի</u>

Տրական՝<u>կարմիրխնձորի(ն)</u>

Հայցական՝ <u>կարմիրխնձոր</u>

Բացառական՝ <u>կարմիրխնձորից</u>

Գործիական՝կարմիրխնձորով

Ներգոյական՝----------

1. *Ուղղական՝ կարմիրխնձորներ(ը)*

Սեռական՝կարմիրխնձորների

Տրական՝կարմիրխնձորների(ն)

Հայցական՝ կարմիրխնձորներ

Բացառական՝ կարմիրխնձորներից

Գործիական՝կարմիրխնձորներով

Ներգոյական՝----------

Այնուհետևկարողենքառաջադրելմիխումբածականներևմիխումբգոյականնե
րևառաջադրել,որմիդեպքումգտնենայնառարկան,որկարողէայդհատկանիշ
նունենալ,իսկմյուսդեպքումառարկայիմեջտեսնեննրահատկանիշը:

ԱծականԳոյական	
ալեհեր	կակաչ
կարմիր	ծերունի
բարձր	գետակ
կայտառ	սար
փշոտ	աղջիկ

գեղեցիկ վարդ

Կազմելովհամապատասխանբառակապակցությունները `

ալեհերծերունի

կարմիրկակաչ

բարձրսար

կայտառգետակ

փշոտվարդ

գեղեցիկաղջիկ

Կարողենքնանայսպիսիօրինակգրելգրատախտակին:

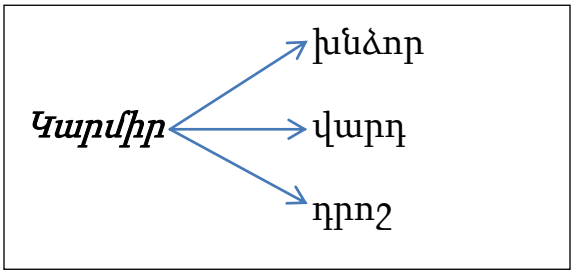

Այսաշխատանքներիցհետոպետքէցույցտալ,որհատկանիշըառարկայիցդուրսգոյությունչունի,որառարկանուհատկանիշըանբաժանենդրահամարէնաախադասությանկամխոսքիմեջածականըհանդեսէգալիսմիշտգոյականիհետ, միշտգոյականիվրաէդրվածնրալրացումնէ: Այնուհետևերեխաներըկարողենձևակերպելածականիամբողջականմիայլսահմանում:

- ***Այնբառերը,որոնքպատասխանումենինչպիսի՞,ո՞րհարցերին, ցույցենտալիսառարկայիհատկանիշ,չենհոլովվումուչենխոնարհվումկոչվումենածականանունկամածական:***

Ածականանվանմասինտրվածհասկացություննամրակայելու,ինչպեսնաներ
եխաներիմեջգիտելիքներըգործնականումկիրառելուկարողությունմշակելու
նպատակով՝տարբերտիպիմարզողկան,վերլուծականկիրառականվարժու
թյուններկարելիէանցկացնել՝հիմքունենալովոչմիայնածականը,այլևգոյակա
ննուբայը,դրանցկապակցության,համաձայնությանևբառայինփոխհարաբեր
ությանմյուսձևերը:Այդնպատակովպետքէհանձնարարելտրվածբառախմբից
հարցերիմիջոցովածականներըորոշելու,այդածականներինհամապատասխ
անգոյականներընտրելուևբառակապակցություններկազմելու,դրանքնախա
դասություններիմեջօգտագործելուառաջադրանքովվարժություններ:

Ածանցներիօգնությամբմիխոսքիմասիցմիայլխոսքիմասստանալուառաջադ
րանքունեցողվարժություններիմիջոցովամրակայվումնխորացվումենոչմիայ
նածականի,այլևգոյականիևբայիմասիներեխաներիունեցածգիտելիքներնու
խոսքումդրանցճիշտգործածմանունակությունները:
Այսպիսիվարժություններըկարելիէցույցտալայսպիսիաղյուսակով.

գոյական	ածական	բայ
ջուր	ջրիկ	ջրել
համ	համեղ	համովանալ
մազ	մազոտ	մազոտել
դյութանք	դյութիչ	դյութել

Խոսքիմասերիշուրջայսպիսիաշխատանքտանելըօգտակարևարդյունավետէ
.ուստիդրանորոշակիտեղպետքէտալթե՛դասագրքերում,թե՛վարժություններ
իհամակարգում:

<u>Ածականի համակարգը տարրական դասընթացում</u>

Ածականիուսուցմանհամակարգըտարրականդասընթացումցույցկտանքգործնականաշխատանքով,որըկնկարագրենքվարժություններիհամակարգումնդասիպլանկոնսպեկտում:

Վարժություններիհետաշխատելուցառաջնախաշակերտներիհետկվերհիշենքհատկանիշցույցտվողբառերըորոնքեն,նաշակերտներըուսուցչհոգնությամբկասեն,որամենմիառարկալինիանձ,կենդանի,թեանշունչմիիր,ունիիրհատկանիշը:

Օրինակ՝

կապույտ մանուշակ

գեղեցիկաղջիկ

Խորամանկ աղվես

Երեխաները կասեն, որ՝

Առարկայի հատկանիշ ցույց տվող բառերը կոչվում են ածական անուն կամ ածական:

Ածականը հիմնականում գործածվում է գոյականի հետ և պատասխանում է ***<u>ինչպիսի՞, որ՞</u>*** հարցերին:

<u>Վարժություն.</u>

Իմ սու՛ր,արթուն ականջում

Մի խոր ձեն է միշտ կանչում

Անհուն՛,անքու՛ն կարոտով

Իրենմոտ էինձկանչում (Հ.Թ.):

Գոյական+ածականբառակապակցություններըդուրսգրեքբնագրից:

սուրականջ, արթունականջ, խորձեն, անհունկարոտ, անքունկարոտ:

Ինչպեստեսնումեք,ածականըմեծմասամբնախորդումէգոյականին,բայցորոշ դեպքում,հատկապեսբանաստեղծություններում,կարողէնանհաջորդելգոյա կանին:

<u>Վարժություն.</u>

Համապատասխանարմատներովկազմիրբարդածականներ:

թանկ	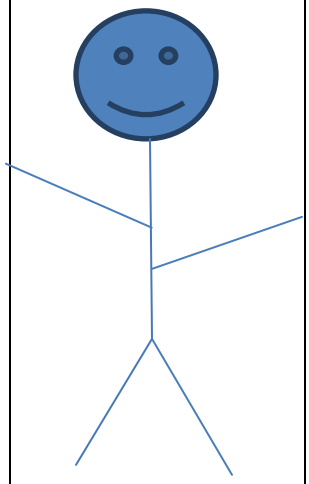	տերև
խիստ		գին
աստղ		պահանջ
սաղարթ		առատ
հորդ		զարդ
փուշ		խիտ

Օրինակ՝***թանկ+ա+գին=թանկագին***

խիստ+ա+պահանջ=խստապահանջ

<u>Վարժություն.</u>

Գտի՛ր յուրաքանչյուր գոյականին համապատասխան ածականը և կազմի՛ր բառակապակցություն:

Հմուտ	հովիկ
Սլացիկ	գետ
Մեղմ	վարպետ
վարար	հող
համերաշխ	բարդի

հորդ անձրև

պարարտ ընտանիք

Օրինակ՝ ***հմուտ վարպետ, սլացիկ բարդի, մեղմ հովիկ...***

<u>Վարժություն.</u>

Պարկում փակված բառերը միացրու՛ համապատասխան ածանցների և ստացի՛ր ածանցավոր ածականներ:

օրինակ՝

դաշտ+ային=դաշտային

վտանգ+ավոր=վտանգավոր

ուժ+եղ=ուշեղ

փուշ+ոտ=փշոտ

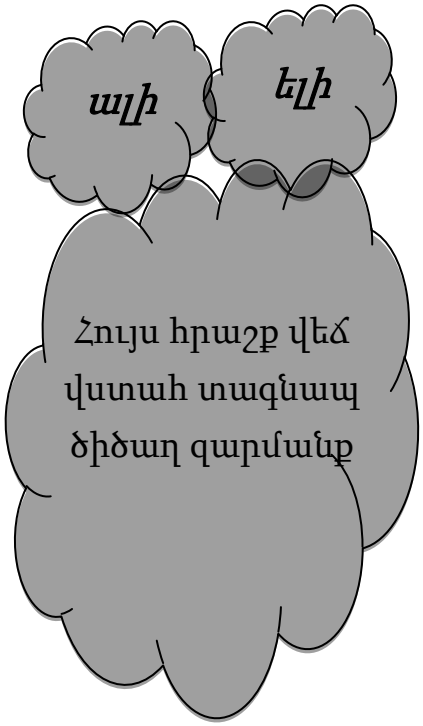

օրինակ՝ ***հույս+ալի=հուսալի***

վեճ+ելի=վիճելի

տոն+ական=տոնական

քուն+կոտ=քնկոտ

<u>Վարժություն.</u>

Ասա՛ մեկ բառով, թե ինչպիսին է այն մարդը, որ՝

1.Սիրում է իր հայրենիքը: ***(հայրենասեր)***

2.Միշտ ճշմարիտ է խոսում: ***(ճշմարտախոս)***

3.Սիրում է աշխատել: ***(աշխատասեր)***

4.Նուրբ ճաշակ ունի: ***(նրբաճաշակ)***

5.Գաղտնիքը պահել գիտի: ***(գաղտնապահ)***

<u>Վարժություն.</u>

1) Գտիր առաջին շարքի ածականների հականիշները երկրորդ շարքում:

զուլալ խոր ավագ միամիտ	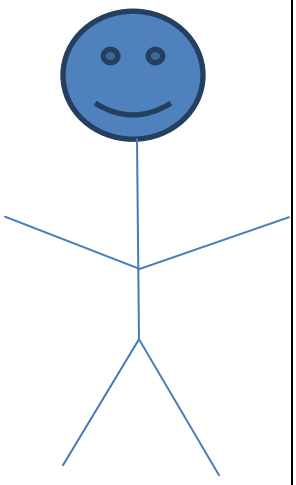	կրտսեր խորամանկ ծանծաղ պղտոր

Օրինակ՝***զուլալ-պղտոր***

2.Դրանցից մի քանիսով կազմիր նախադասություններ:

<u>Վարժություն.</u>

Գտիր այս ածականների հոմանիշները:

Հրաշալի, զով, քաջ, խիզախ, հիանալի, պաղ:

<u>Վարժություն.</u>

Լրացրու՛ բաց թողնված բառերը հականիշ ածականներով և կստանաս ժողովրդական առած:

1.Ասելը….է, անելն է….: *(հեշտ,դժվար)*

2.Ժլատի փորը….է, գրպանը՝….: *(լիքը,դատարկ)*

3….ճուտիկը ….կարապ կդառնա: *(անճոռնի,սիրուն)*

Դաս պլանի նմուշ

Դասարան՝երրորդ

Առարկա՝Մայրենի

Դասիթեմա՝ «Հայկ և Բել»

Դասի նպատակը՝

1.Երեխաների մեջ ամրապնդել սերը միմյանց նկատմամբ: Արժևորել և գնահատել հայրենասիրությունը:

2.Կրկնել և ամրապնդել խոսքի մասերի մասին ունեցած գիտելիքները: Ածականի ուսուցումը:

3.Հարստացնել աշակերտի ակտիվ բառապաշարը

Դասի ընթացքը

Փուլ-խթանում

Ուսուցչի ուղերձ

Բարև՛,սիրելի գրքասերներ.

Այսօր փետրվարի 20-ն է

Եղանակն արևոտ է:

Ինչպիսի՞տրամադրությամբ եք դուք եկել դպրոց:

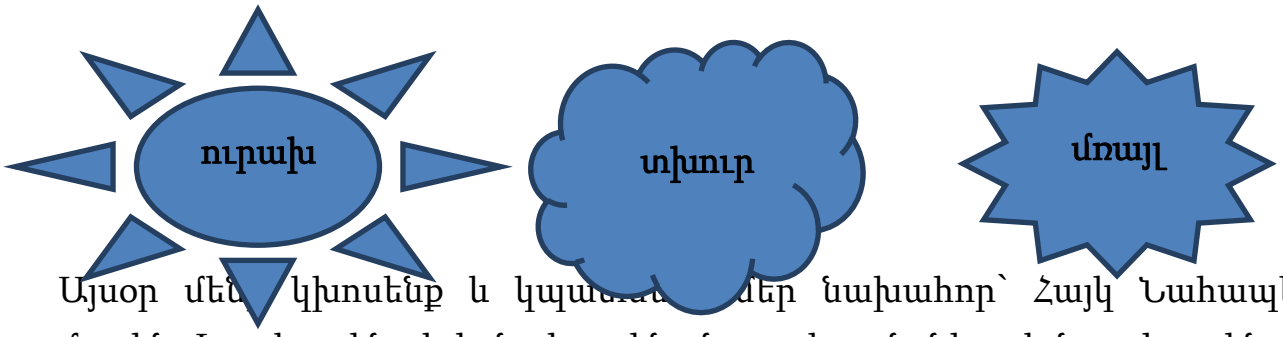

Այսօր մենք կխոսենք և կպատմենք մեր նախահոր՝ Հայկ Նահապետի մասին: Կարևոր ենք և կգնահատենք նրա սխրանքները և նրա հայրենասի-

ությունը: Կարտասանեն բանաստեղծություններ, կերգեն հայրենասիրական երգեր:

Ուսուցիչը նախօրոք հանձնարարել էր երեխաների ննյութեր հավաքել Հայկ Նահապետի մասին: Դասարանում ուսուցիչը օգտագործում է «Պրիզմա» մեթոդը: Ջրույցի միջոցով ուսուցչի օգնությամբ երեխաները բնութագրում են Հայկին և Բելին, այնուհետև ուսուցիչը տալիս է մեկնաբառը և գրում գրատախտակին: Այս ձևով աշակերտները բացում են պրիզման, իսկ ուսուցիչը գրում է գրատախտակին, որից հետո պրիզման սկսվում է փակվել: Պրիզման եզրափակում է վեջնաբառը:

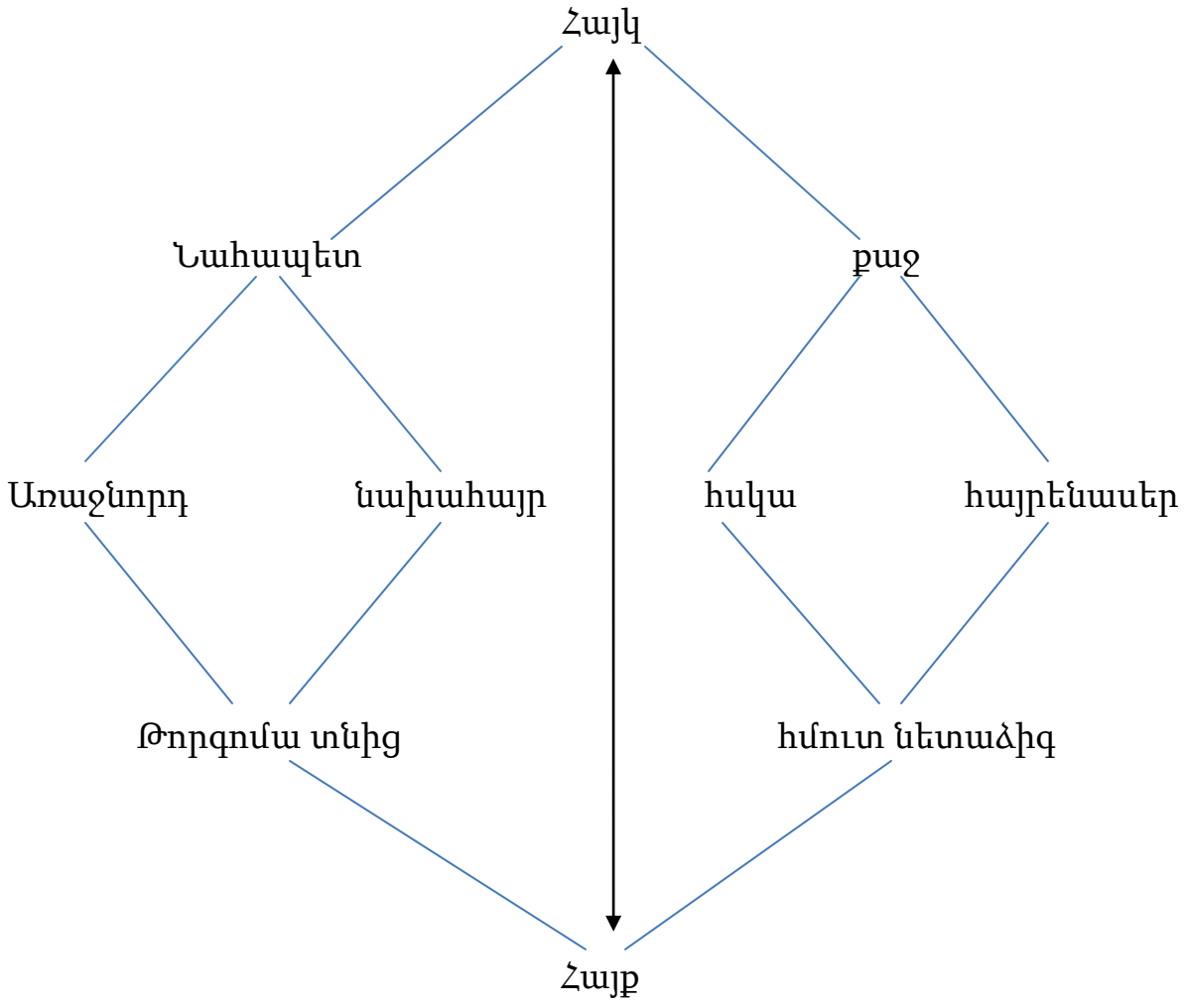

Հայկը, ըստ Մովսես Խորենացու, հայժողովրդի անվանագիրն ու Հայքի հիմնադիրն է:

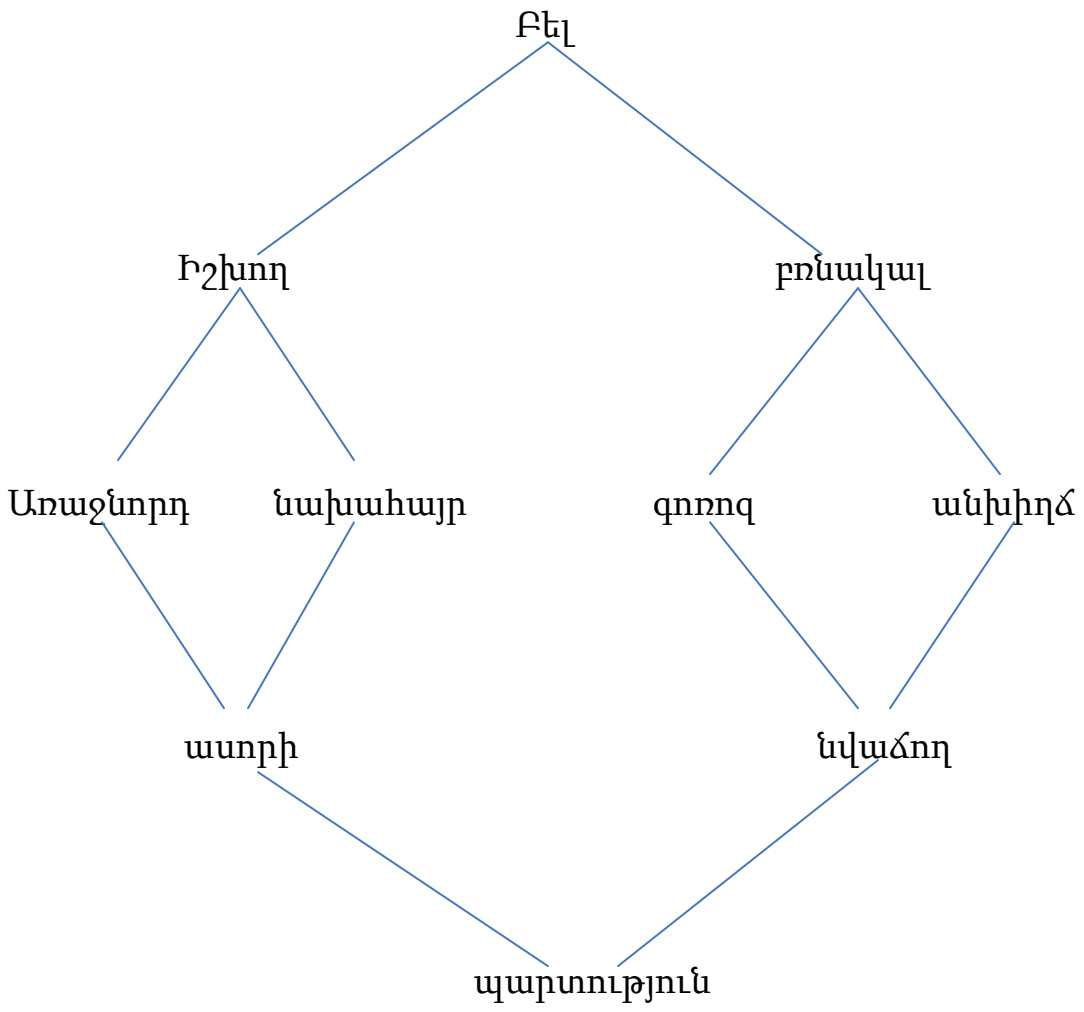

Բռնակալ Բելը պարտվեց Հայկի նետից:

II փուլ. Իմաստի ընկալում

Այնուհետև կկատարեն ուղղորդված ընթերցանություն: Աշակերտները միմյանց շարունակելով կընթերցեն դասը: Պետք է զարգացնել աշակերտների կարդալու տեխնիկան: Կընթերցեն երկու անգամ (լուռ, այնուհետև բարձրաձայն): Բնագրից դուրս կբերենք Հայկին և Բելին բնութագրող հատկանիշներ, աշակերտները կգրեն գրատախտակին և կպատասխանեն հարցերին:

1.Ո՞վ է Հայկը:

Լույսն ու գարունը խորհրդան շողաստվածային աղեղնավորի պայքարն է:

2.Ո՞վ է Բելը:

Խավարը ու ձմեռը մարմնավորող բռնակալն է:

Կհարցնեմ Հայկին նմանվող քաջարի հերոսներից ու՞մ մասին գիտեն: Արդյո՞ք միայն հերոս են համարվում նրանք, ովքեր զենքը ձեռքին են կռվել (Մ.Մաշտոց, Վ. Համարձումյան....): Այնուհետև Վեննի դիագրմաի միջոցով կբնութագրեմ Հայկին և Բելին:

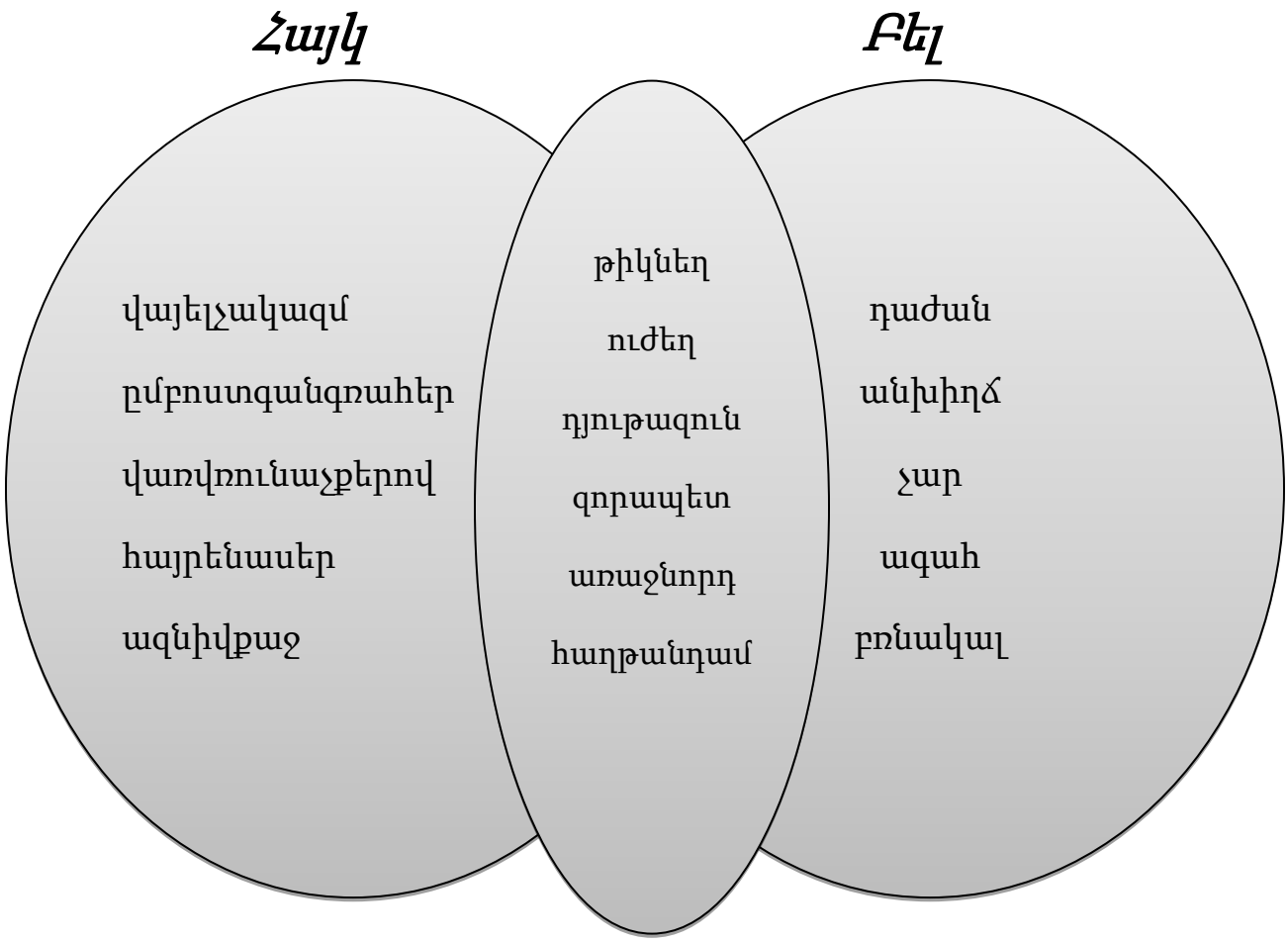

III փուլ. Կշռադատում

Այնուհետև աշակերտներին կբաժանեմ խմբերի՝ տալով քառաբաժանման մեթոդով աշխատանք:

Ի խումբ	II խումբ
Հայաստանիխորհրդանիշներ Գրել և նկարել	Ակրոստիկոս
IIIխումբ	IVխումբ
ածականներ	5 րոպեանոց շարադրանք

Կամփոփեմ խմբերի աշխատանքները և կգնահատեմ:

Լեզվական աշխատանք

Ածական անուն

Աշակերտներին կսովորեցնեմ ածականի երգը: Գրատախտակին կնկարեմ ծաղիկ և թերթերի վրա կբնութագրեմ Հայկին, մայրիկին, գարունը:

Այնուհետև կկազմեն գոյական+ածական բառակապակցություններ, այնուհետև նախադասություններ:

Կբաժանեմ քարտեր կամ գրատախտակը կբաժանեմ 3 մասի.

Օրինակ՝

գոյական	***ածական***	***բայ***

Մայր	Մոր	մայրանալ

- Խաղ-մրցույթ՝ տե՛ս էջ

Հարցերի միջոցով կկատարեմ անդրադարձ՝ ի՞նչ գիտեն, ի՞նչ նոր բան իմացան:

Աշակերտները դասի վերջում բոլորը միասին կարտասանեն՝

Մենք հայենք:

Մեր հայրենիքը Հայաստանն է:

Իմ մայրենի լեզուն հայերենն է:

Անաղարտ պահենք մեր մայրենի լեզուն և մեր չքնաղ Հայաստանը:

Տնային աշխատանք

Թեման կանցկացնեմ երկու դասաժամում:

Եզրակացություններ

Այսպիսով՝մերկատարածհետազոտություններըհոգեբանականնմանկ ավարժականգրականությունիցմեզթույլենտալիսեզրակացնել,որկրտսերդպ

րոցականտարիքըհանդիսանումէկարևորևպատասխանատուժամանակաշրջաներեխայիկյանքիզարգացմանընթացքում,որովհետևհենցայդժամանակահատվածումէձևավորվումինչպեսուսումնական,այնպեսէլաշխատանքայինգործունեությունը,տեղիէունենումհոգեբանականամբողջականփոփոխություն,որնէլիրհերթինարմատապեսփոխումէերեխայիանհատականությունը:Այստեղբնութագրված(նկարագրված)մեթոդներըշատարդյունավետենհենցայստարիքում:Այդպատճառովդրանքայդքանկիրառելիեն:

Ածականանվանուսուցումըկարևորէմասնավորապեսբառապաշարիհարստացման,կապակցվածխոսքիզարգացմանիմաստով:Այդուղղությամբաշխատանքպիտիկատարելմասնավորապեսմայրենիիդասագրքերիտարրաբնույթնյութերիշուրջտարվողուսումնասիրություններիժամանակ,երբերեխաներըվերլուծումենընթերցածստեղծագործությունը,դիտարկումհերոսներիարարքները:

Ածականներովաշակերտներիբառապաշարըհարստացնելուննպաստումենինչպեսբանավոր,այնպեսէլգրավորստեղծագործականշարադրությունները,մանավանդ,երբդրանքհաջորդումենէքսկուրսիաներին,բնությանմեջկատարվողտարաբնույթդիտումներին,նկարներիևառարկաներիդիտումներին,որոնքառավելագույնսնպաստումեն,որաշակերտներըտեսնենևառանձնացնենառարկաներիէականհատկանիշները,ընտրենայդհատկանիշներըներկայացնողդիպուկբառերևօգտագործենխոսքում:

Կարելիէառաջադրելմիշարքածականներևգոյականներ,որոնցովկկազմենբառակապակցություններ,այնուհետևդրանցովկկազմեննախադասություններ,նդրանքկօգտագործենշարադրությունում:Երեխաներըկհասկանան,որածականխոսքիմասըցույցէտալիսհատկանիշևբնութագորումցանկացածառարկա:Ածականիմիջոցովառարկանդառնումէճանաչելի,իմաստավորված,կիրառելիհամապատասխանոլորտում:Կատարածբազմապիսիաշխատանքներիցհետոգալիսենայնեզրակացության,որառարկանհատկանիշիհետկարողէմիանալիմաստով՝բարձրահարկշենք,բարձրահասակտղամարդ:Հակառակհատկանիշներովչենկարողլինելշենքըևտղամարդը:

Այսպիսով՝ ածականիդերըկրտսերդպրոցումշատկարևորէ:Աշակերտն երըոչմիայնծանոթանումենածականխոսքիմասին,այլնանդրաշնորհիվհարս տացնումենիրենցբառապաշարը,զարգացնումգրավորևբանավորխոսքը:

Գրականությանցանկ

1.Ա.Տեր-Գրիգորյան,Հ.լ. մեթոդիկա, Երևան, 1980թ.:

2.Ջ. Գյուլամիրյան,Հ.լ. մեթոդիկա,Երևան, 2006թ.:

3.Ա.Ղարիբյանևուրիշներ,Հ.լ. մեթոդիկա,Երևան,1955թ.:

4.Ա.Տեր-Գրիգորյան,Քեր.դասընտարր. դաս.,Երևան, 1971թ.:

5.Ս.Գյուլբուդաղյան,Հ.լ. մեթոդիկա,Երևան 1978թ.:

6.Ա.ՂարիբյանևԳ. Պարիս,Հ.լ. քեր. ուղղ. նկետ., Երևան, 1957թ.:

7.Ս.Աբրահամյանևուրիշներ,Ժամ. Հ.լ.,Երևան, 1974թ.:

8.Ս.Աբրահամյան,Ժամ.կից.հայերենիքեր.,Երևան, 1975թ.:

9.”Методикарусскогоязыкадляшкольныхпедагогическихучениц“, Москва1973г.